

عکس/واحد پول قاجار و پهلوی

۲۹ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۲:۰۶

امروزه تومان (با تلفظ تُمَن) واحد کاربردی و غیر رسمی و عامیانه پول کشور ایران است، که مردم ایران از آن استفاده می‌کنند (هر تومان برابر ۱۰ ریال است

امروزه تومان (با تلفظ تُمَن) واحد کاربردی و غیر رسمی و عامیانه پول کشور ایران است، که مردم ایران از آن استفاده می‌کنند (هر تومان برابر ۱۰ ریال است

تومان، واژه ای مغولی با کاربرد نظامی

«تومان» وام‌واژه‌ای از زبان مغولی است، به معنی ده هزار. در تقسیمات و ترتیبات لشگری و نظامی گری به ده هزار سرباز، تومان گفته و فرمانده آن را امیر تومان می‌نامیدند، این کلمه پس از حمله مغول به عنوان واحد عددی برابر با (۱۰۰۰۰) با کاربرد لشگری و نظامی مغولی وارد ایران شد.

واحد اصلی پول قاجار تومان، قران و شاهی بود. تومان واژه‌ی ترکی ایغوری است به معنی ده‌هزار که در تقسیمات لشگری هر ده‌هزار سرباز تومان و فرماندهی آنها امیرتومان نامیده می‌شد. تا پیش از قاجار از این واحد پولی استفاده نمی‌شد. در دوره‌ی مغول ده‌هزار دینار را برابر تومان می‌دانستند. یک تومان مغول برابر صد هزار تومان امروز می‌باشد. تومان طلا اولین بار در زمان فتحعلی‌شاه قاجار ضرب شد.

وزن آن در ۱۲۲۴ قمری (۱۱۸۸ شمسی) یک مثقال و یک ششم مثقال بود. در سال ۱۲۹۸ قمری در زمان ناصرالدین‌شاه، وزن طلای تومان کاهش یافت و ارزش آن برابر ده قران نقره یا ده هزار دینار شد. اما سکه‌ای به نام دینار وجود نداشت. در سال ۱۳۰۸ شمسی که آحاد پول ایران تغییر کرد، تومان به معنای ده ریال شد که هنوز هم این لفظ رایج است. در زمان فتحعلی‌شاه، سکه‌ی نقره‌ی جدید، یعنی "قران" متداول شد، که معادل یک‌دهم تومان و پنج‌عباسی یا بیست‌شاهی بود. در این زمان شاهی به صورت سکه‌ی مسی در آمده بود. بنابراین سه شکل سکه در ایران رایج بود: تومان‌های طلا، قران نقره و شاهی مسی. ولی پول رایج سکه‌های نقره بود.

پول دوره‌ی قاجار تا اوایل دوره‌ی پهلوی رایج بود. اما طلا پشتوانه‌ی پول نبود. در سال ۱۳۰۸ شمسی طلا پشتوانه‌ی پول شد. مسکوک نقره‌ی یک‌ریالی به نمایندگی ریال طلا در کشور رایج و قران برچیده شد؛ مسکوک نقره، نیم‌ریالی، دوریالی و پنج‌ریالی شد.

ریال در اصل واژه‌ی اسپانیایی است و آن نام سکه‌ی نقره‌ای رایج در آن سرزمین بود که به معنی "شاهی" است. این واژه مترادف "رویال" (Royal) انگلیسی و "رگالیس" لاتین است که آن هم به معنای شاهی است و از ریشه "رکس" (Rex) یعنی شاه است.

واحد پول قاجار، واحد اصلی پول قاجار، تاریخچه پول

از مسکوکات قانونی طلا در ایران در دوره‌ی رضاشاه، سکه‌ی پهلوی است که بر اساس قانون مصوب سال ۱۳۱۰ شمسی در مجلس شورای ملی، که برای تعیین واحد و مقیاس پول ایران به تصویب رسید، سکه پهلوی طلا به ارزش صدریال ضرب شد. این سکه دارای عیار ۹۰۰ در هزار بود و با عکس شیر و خورشید و پادشاه مزین شده بود. پس از انقلاب ۱۳۵۷ در بهار ۱۳۵۸ سکه‌ی طلای ایرانی ضرب شد که به نام "بهار آزادی" که دارای همان عیار پهلوی است. مسکوکات ریال نیز در این دوره ضرب و اسکناس نیز مانند زمان پهلوی منتشر شد.

نشر اسکناس

مدیریت بانک در ایران را ایران شناسان بنام نظیر هوتم شیندلر و ژوزف رابیو بر عهده داشتند. با ابتکار رابیو بانک شاهنشاهی اقدام به چاپ اسکناس‌های کوچک کرد و هم از این راه وارد زندگی روزمره مردم شد و سود سرشاری کسب کرد. اسکناس در آغاز قرار بود با پشتوانه‌ی طلا چاپ شود، اما بعدها با پشتوانه‌ی نقره به چاپ رسید و نیز می‌بایست پشتوانه طلا برابر هفتاد درصد اسکناس‌های در گردش باشد که بعدها به رقم پنجاه درصد و پس از آن به سی درصد تبدیل شد؛ که در حقیقت هفتاد درصد اسکناس‌ها بدون پشتوانه بود، که این کار سود سرشاری برای بانک در بر داشت.

واحد پول ایران دوره پهلوی (ریال - قران - تومان)

در سال ۱۳۰۸ شمسی به موجب قانون احاد، با کم شدن ارزش دینار و نیاز به واحد پول ساده و قوی، واحد اصلی پول ایران از دینار به ریال تبدیل گردید. هر صد دینار جدید معادل یک ریال شد و ریال واحد اصلی قرار گرفت و دینار جدید شد پول خرد کمتر از ۱ ریال. اما تبدیل واحد پول قدیمی دینار و تومان قدیمی به دینار و ریال جدید برای مردم نامانوس بود و عادت قبلی مردم باقی ماند.

از آنجاییکه ۱ ریال جدید با ۱ قران سابق برابر بود، مردم بجای ریال، همان قران را می‌گفتند. به این ترتیب دینار که کم ارزش شده بود کنار رفت ولی ریال هم رواج کاربردی در زبان معاملات ایرانیان نیافت. در زبان مردم یک ریال (۱۰۰۰ دینار قدیم برابر ۱۰۰ دینار جدید) را یک قران می‌گفتند و هر ده ریال (ده قران) را یک تومان. البته واحد پول رسمی دینار به پول خرد کمتر از یک ریال تبدیل شد و ریال قدرتمندتر جای آن را گرفت.

در واقع کوچک‌ترین واحد پول ایران در آخر دوره قاجار، دینار بود. طبیعتاً یک تومان معادل ده هزار دینار یا برابر ده قران بود. سکه اسپانیایی رئال پس از ورود به ایران با نام ریال بر مبنای وزنش، مطابق ۵/۱۱۷ دینار گرفته شده بود اما از آغاز دوران رضاشاه پهلوی سکه‌های ریال به جای ۵/۱۱۷ دینار به مبلغ ۱۰۰ دینار (مطابق ۱ قران) کاهش داده شدند. بنابراین قران و ریالی که از دوره پهلوی تا امروز به کار می‌بریم مقداری با مفهوم آن در دوران قاجار متفاوت است.

در سال ۱۳۰۸ خورشیدی به موجب قانون احاد، پول ایران تغییر یافت و واحد پول به ریال تبدیل گردید :

یک شاهی ----- ۵۰ دینار

یک محمودی (صد دینار: صَنّار) ----- ۱۰۰ دینار

یک عباسی ----- ۲۰۰ دینار

یک نادری (ده‌شاهی) ----- ۵۰۰ دینار

یک قران قاجار ----- ۱۰۰۰ دینار

یک تومان قاجار ----- ۱۰۰۰۰ دینار

از ۱۳۰۸ به بعد:

یک ریال (واحد رسمی پول ایران) ----- ۱۰۰ دینار

یک قران (در زبان مردم) ----- ۱۰۰ دینار

یک تومان (در زبان مردم) ----- ۱۰ قران = ۱۰ ریال = ۱۰۰۰ دینار

واحد پول قاجار, واحد اصلی پول قاجار, تاریخچه پول

بنابراین می‌بینیم که از سال ۱۳۰۸ به بعد, تومان حتی معنی "ده هزار" را هم به هیچ طریقی نمی‌دهد یعنی ارتباط معنایی با مفهوم خودش یعنی "ده هزار" را از دست داده و فقط به عنوان یک نام برای ۱۰ ریال به کار رفته است و خالی از معناست.

واحد پول ایران دوره جمهوری اسلامی (ریال . تومان -)

در سال‌های اولیه پس از انقلاب اسلامی سکه‌های ۱ و ۲ و ۵ ریالی وجود داشت و به کار می‌رفت. مردم به آنها ۱ قرانی و ۲ قرانی و ۵ قرانی می‌گفتند یا طبق سنت برجای مانده از دوره قاجار که هر قران برابر هزار دینار بود می‌گفتند: دو زاری, پنج زاری یعنی دو هزار یا پنج هزار دیناری!

اما در سال‌های پس از ۱۳۷۰ سکه‌های پنج ریالی (پنج قرانی / پنج زاری) و کمتر از آن به کلی بی‌ارزش شد و کمترین سکه‌ای که توسط بانک مرکزی ضرب شد, سکه ۱۰ ریالی بود و این سکه, کوچکترین سکه و پول ایرانی شد.

از آنجایی که در زبان مردم, به ۱۰ ریالی, یک تومان گفته می‌شد بنابراین واحد قران (هزار/ ازار دینار) که در ۱ و ۲ و ۵ قرانی برجای مانده بود, از زبان مردم به کلی منسوخ شد و به تاریخ پیوست و تومان جای آن را گرفت.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/۲۷۲۳۷/عکس-پول-واحد-عکس>